



## Силабус курсу

### Психологія маніпулювання

Ступінь вищої освіти – доктор філософії

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Дні занять: Середа, 12:45 – 14:05

Консультації: Понеділок, 14:20 – 15:40

Рік навчання: II, Семестр: IV

Кількість кредитів: 5 Мова викладання: українська

### Керівник курсу

ППП

Канд. психол. н., доц. Адамська Зоряна Михайлівна

Контактна інформація [zoryanada@ukr.net](mailto:zoryanada@ukr.net), +380969549665

### Опис дисципліни

Проблема впливу людини на людину є однією з центральних для сучасної психологічної науки, оскільки будь-які процеси, що відбуваються між окремими індивідами, великими чи малими групами можуть викликати як малопомітні, так і кардинальні зміни в психіці безпосередніх учасників і свідків тих чи інших значущих взаємодій. Потужним інструментом прихованого впливу впевнено можна назвати маніпулювання, яке сьогодні активно використовується в усіх сферах нашого життя. Однак про способи захисту від нього відомо дуже мало. Саме тому метою навчальної дисципліни «Психологія маніпулювання» є формування у здобувачів вищої освіти комплексного розуміння специфіки, видів, причин та особливостей використання маніпулювання в різних сферах; розвиток вміння виявляти ознаки маніпулятивних впливів в міжособистісній взаємодії та інтерпретувати їх природу; виявляти, аналізувати та працювати з власними вразливими до маніпуляцій зонами, користуватися адекватними техніками контр-впливу та захисту, надавати психологічну допомогу жертвам маніпулятивних впливів.

### Структура курсу

Години (лек./сем./л.з.)	Тема	Результати навчання	Завдання
2/2/-	1. Основні поняття та сутність маніпулювання.	Проаналізувати основні підходи до визначення психологічного впливу, історичні джерела формулювання поняття «маніпуляція». Розуміти зміст та характеристики психологічного впливу, ознаки та критерії маніпулювання, основні складові процесу здійснення маніпулювання: об'єкт, жертва, суб'єкт, інструменти, мішені маніпулятивного впливу. Обґрунтувати засоби та механізми маніпулятивного впливу.	Питання Тести Інформаційні карти Кейси
2/2/2	2. Психологічні основи маніпулювання свідомістю.	Здійснити аналіз психологічних механізмів маніпулювання. Обґрунтувати структуру маніпуляції, роль свідомого та несвідомого. Проаналізувати способи використання особливостей психіки з метою маніпулювання.	Питання Інформаційні карти Кейси Групові дискусії
2/2/2	3. Причини та передумови маніпулювання.	Здійснити аналіз основних підходів до визначення причин та передумов маніпулювання: культурні передумови, маніпулятивна природа соціуму,	Питання Інформаційні карти Кейси

		міжособистісне підґрунтя, індивідуальні джерела, технологічні причини. Охарактеризувати місце маніпуляції в системі людських взаємин. Обґрунтувати основні причини маніпуляції за Е. Шостромом. Охарактеризувати основні джерела маніпуляції за В. Шейновим. Визначити передумови успішності маніпулювання свідомістю за О. Філатовим.	Групові дискусії Рольові ігри
2/2/-	4. Суб'єкти та об'єкти маніпулятивної взаємодії.	Проаналізувати особистість маніпулятора. Обґрунтувати типології маніпуляторів за Е. Шостромом, за В.Б. Шапарем. Визначити основні типи маніпулятивних схем. Здійснити порівняльний аналіз характеристик маніпуляторів і актуалізаторів. Розуміти сутність поняття навіювання (сугестія) та навіюваність (сугестивність), основні фактори та чинники навіюваності. Навчитися розрізняти категорії маніпульованих. Обґрунтувати особистісний портрет людини, яка стала об'єктом маніпулювання. Навчитися визначати рівень сприйнятливості до навіювальних впливів.	Питання Інформаційні карти Кейси Групові дискусії Рольові ігри Практичні завдання
2/2/2	5. Маніпулювання в міжособистісній сфері.	Охарактеризувати маніпулятора як суб'єкта спілкування. Проаналізувати особливості сприймання і розуміння інших особами з маніпулятивною комунікативною спрямованістю. Визначити вплив маніпулятивних здібностей особистості на процеси взаєморозуміння. Проаналізувати особистісні переживання і незадоволеність стосунками суб'єктів, які стали об'єктами маніпуляції.	Питання Інформаційні карти Кейси Групові дискусії Рольові ігри Практичні завдання
-/2/2	6. Технології механізми маніпулятивного впливу.	Здійснити аналіз класифікації маніпулятивних технологій, основних моделей маніпуляції свідомістю. Визначити й проаналізувати основні складові маніпулятивного впливу. Охарактеризувати види та процеси маніпулятивного впливу. Навчитися застосовувати методи визначення рівня маніпулятивного ставлення.	Інформаційні карти Кейси Групові дискусії Рольові ігри Практичні завдання
2/-/-	7. Теоретичні засади інформаційно-маніпулятивного впливу.	Розуміти сутність поняття «комунікативний простір», його організацію, компоненти. Проаналізувати типи ключових комунікаторів та вплив характеристик джерела повідомлення на його ефективність. Охарактеризувати основні способи інформаційного впливу на свідомість. Здійснити аналіз джерела загроз інформаційно-психологічній безпеці людини в міжособистісній комунікації під час здійснення на неї маніпулятивного	Питання Інформаційні карти Кейси Групові дискусії Есе

		впливу. Визначити сутність понять інформаційно-психологічна безпека особи, інформаційні та психологічні війни. Проаналізувати основні методи спеціальної інформаційної операції та акції інформаційного впливу. Обґрунтувати роль ЗМІ в маніпулюванні масовою свідомістю. Сучасні інформаційно-психологічні війни в контексті трансформацій сучасного суспільства.	
-/-/2	8. Маніпулятивні технології в рекламі.	Проаналізувати маніпулятивні прийоми, що застосовуються в рекламі, основні способи оформлення реклами, прийоми прихованого впливу реклами на споживача, використання 25 кадру. Проаналізувати правила створення рекламного тексту, слоганів, особливостей оформлення, які використовуються в сучасній рекламі. Навчитися створювати ефективну рекламу, яка базується на відкритому впливі (переконанні) споживача.	Практичні завдання Кейси Групові дискусії
-/2/2	9. Політичне маніпулювання.	Розуміти сутність психології політичних маніпуляцій та особливості їх застосування. Дати визначення поняттям «політична реклама», «чорний ПіАр». Охарактеризувати суб'єктів та об'єктів політичного маніпулювання. Визначити засоби маніпуляції в політичній діяльності, види маніпулятивні технології в політичних процесах. Проаналізувати соціальні наслідки політичного маніпулювання.	Практичні завдання Кейси Групові дискусії Рольові ігри
2/-/4	10. Захист від маніпулятивного впливу.	Розуміти сутність поняття «психологічні захисти», основні теоретичні підходи до визначення психологічного захисту. Аналізувати форми й методи психологічного захисту. Вміти застосовувати психотехнології захисту та подолання маніпулятивного впливу. Розвивати особистісний потенціал протидії маніпулятивним впливам.	Практичні завдання Кейси Групові дискусії Рольові ігри
-/2/4	11. Основні моделі протидії маніпулюванню.	Навчитися протидіяти маніпулятивному впливу. Розробити програму власного особистісного саморозвитку як основи протидії маніпулятивним впливам. Вчитися розпізнавати загрози маніпулятивного втручання. Оволодіти основними прийомами нейтралізації та методами протидії різним видам маніпулятивних впливів. Розробити рекомендації щодо протидії маніпулятивному впливу. Розробити орієнтовну структуру тренінгової програми, спрямованої на розвиток здатності протистояти маніпулятивним впливам	Практичні завдання Кейси Групові дискусії Рольові ігри

### Літературні джерела

1. Адамська З.М. Фасилітативна діяльність у професійному становленні майбутнього психолога. *Збірник тез науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологія національної безпеки»*, 25 квітня 2017 р. Львів: «СПОЛОМ», 2017. С.9-11
2. Адамська З.М. Фасилітація як передумова розвитку діалогічної культури майбутнього психолога. *Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції*, 19-20 жовтня 2018 р. : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри практичної психології / упорядники Г.К. Радчук, З.М.Адамська, І.П. Андрійчук. Тернопіль, ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2018. С. 101-103
3. Адамська З.М. Соціально-психологічний тренінг як фасилітативне середовище для розвитку фасилітативних здібностей майбутнього психолога. *Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції «Філософсько-психологічні аспекти лідерства в бізнесі, освіті та державі»*, 15 березня 2019 р. / за ред. В. П. Мельник; відповід. за вип. Н.І. Жигайло, Ю.В. Макси-мець. Львів : СПОЛОМ, 2019. С.17-21
4. Андрієшина С. Інтернет-публікації як різновид маніпуляції суспільною свідомістю. *Медіапростір*. 2012. С. 26–29.
5. Аронсон Э., Пратканис Э.Р. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. перераб. изд. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. 384с.
6. Баришполець О.Т. Соціальні функції основних різновидів інформації: істини, правди та брехні. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Збірник статей. Випуск 29 (32). Київ, 2011 – 339 с.
7. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання : навчальний посібник для студ. вузів. К. : Академвидав, 2010. 432 с.
8. Бондаренко О. Ф. Семантика маніпуляції: розпізнавання й викриття. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. 2012. Т. 2 : Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. С. 56–72.
9. Гойман, О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни. *Грані*. 2015. № 1. С. 50–56.
10. Гуменюк О. Є. Маніпуляція як різновид психологічного впливу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. №5. С. 23-27.
11. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. СПб.: Речь, 2003. 304 с.
12. Купцов А. Маніпулятивна складова соціальної взаємодії в контексті політичного маркетингу. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2004 № 2, С. 91-105.
13. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. М.:«Рефл-бук», К.:«Веклер», 2002. 352 с.
14. Соснюк О. П. Психологічний тренінг як засіб профілактики використання маніпуляційних технік в мас-медіа. *Обдарована дитина*. 2009. № 3. С. 39-43.
15. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева, Є.Д.Скулиш, О.Д.Бойко, В.В.Остроухов ; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. 2-ге вид. К.: ЗАТ “ВПОЛ”, 2011. 248 с.
16. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу: монографія. К. Міленіум, 2008. 206 с.
17. Череповська Н. Психологічний захист від маніпулятивного впливу реклами. *Соціальна психологія*. 2007. Спецвипуск, вересень. URL: [www.politik.org.ua](http://www.politik.org.ua)
18. Шостром Э. Человек-манипулятор. Внутреннее путешествие от манипуляции к актуализации. перевод с англ. В. Данченко. К.: PSYLIB, 2003. 81 с.

19. Эдмюллер А., Вильгельм Т. Техники манипуляции: Распознавание и противодействие. 4-е изд., стер. Москва: Издательство ОМЕГА-Л, 2006. 144 с.
20. Austin E. J., Farrelly D., Black C., Moore H. Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences*. Vol. 43, Issue 1, July 2007, P. 179-189
21. Bereczkei T. Machiavellianism: The Psychology of Manipulation. 2018
22. Brenner A. 9 Classic Traits of Manipulative People. 2016. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/in-flux/201610/9-classic-traits-manipulative-people>
23. Kozachek O. The Age and the Psychological Conditions of the Manipulative Behavior of Preschool Children. *Psychology & Clinical Psychiatry*. 2018. URL: <https://medcraveonline.com/JPCPY/the-age-and-the-psychological-conditions-of-the-manipulative-behavior-of-preschool-children.html>
24. Liubov R. Family Influence on Formation of Children's Manipulative Attitudes. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*. 2013. Vol. 1, No. 1.
25. Soeiro L. 15 Things Manipulative People do to Try to Control you: Being manipulated feels awful, until you realize what's really going on. 2018. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/i-hear-you/201806/15-things-manipulative-people-do-try-control-you>

### Політика оцінювання

- **Політика щодо дедлайнів та перескладання:** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
- **Політика щодо академічної доброчесності:** Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.
- **Політика щодо відвідування:** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

### Оцінювання

Остаточна оцінка за курс розраховується наступним чином:

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Змістовий модуль 1 (теми 1-6) – обговорення кейсів, усне опитування, практичні завдання	42
Змістовий модуль 2 (теми 7-9) – обговорення кейсів, усне опитування, практичні завдання	16
Змістовий модуль 3 (теми 10-11) – обговорення кейсів, усне опитування, практичні завдання	22
ІНДЗ, самостійна робота	10
Підсумковий контроль (теми 1-13) – тестові завдання трьох рівнів складності	10

### Шкала оцінювання студентів:

ECTS	Бали	Зміст
A	90 – 100	відмінно
B	85-89	добре
C	75-84	добре
D	65-74	задовільно
E	60-64	достатньо
FX	35-59	незадовільно з можливістю

		повторного складання
<b>F</b>	1-34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом